

УДК 784.07

Галина Швидків, доцент кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету, заслужений працівник культури України

До 110-ї річниці з дня народження Бориса Гмирі

**ВОКАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ БОРИСА ГМИРІ
ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ СПІВАКІВ**

У статті визначаються основні віхи становлення вокальних традицій видатного українського співака Бориса Гмирі, чий вагомий внесок став важливою ланкою національної системи виховання співаків та сприяв інтеграції української вокальної школи і музичної культури в світовий контекст.

***Ключові слова:** вокальні традиції Б.Р. Гмирі, школа педагога П.В. Голубева, педагогічний принцип, вокальна культура, творча майстерність.*

Літ. 13.

Галина Швидків, доцент кафедри пісенно-хорової практики і постановки голоса Ровенского государственного гуманитарного университета, заслуженный работник культуры Украины

К 110-летию со дня рождения Бориса Гмыри

**ВОКАЛЬНЫЕ ТРАДИЦИИ БОРИСА ГМЫРИ
КАК ОСНОВА НАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ВОСПИТАНИЯ ПЕВЦОВ**

В статье определяются основные вехи становления вокальных традиций выдающегося украинского певца Бориса Гмыри, чей весомый вклад стал важным звеном национальной системы воспитания певцов и способствовал интеграции украинской вокальной школы и музыкальной культуры в мировой контекст.

***Ключевые слова:** вокальные традиции Б.Р. Гмыри, школа педагога П.В. Голубева, педагогический принцип, вокальная культура, творческое мастерство.*

*Halyna Shvydkiv, Honoured worker of Ukrainian culture
Docent of Song and Choral Practice and Voice setting Department Rivno State Humanitarian University*

Dedicated to Borys Hmyrya's 110 birthday

**BORYS HMYRYA'S VOCALLY TRADITIONS AS A BASIS
OF SINGERS' EDUCATION NATIONAL SYSTEM**

In the article determined the main milestones of vocal traditions of the famous Ukrainian singer Borys Hmyrya. His significant contribution became the important link of national system of singers' education and helped to integration of Ukrainian vocal school and musical culture into the global context.

***Keywords:** vocal traditions of Borys Hmyrya, P. Golubev's school, pedagogical principle, vocal culture, creative skills.*

Постановка проблеми. Великий Борис Гмиря – харизматична постать в українській та світовій культурі, чий духовний потенціал має загальнолюдський, глобальний масштаб. Він єдиний з надзвичайною силою інтегрував українську вокальну школу і українську музичну культуру в світовий контекст. І зробив він це, живучи та працюючи в себе вдома, в Україні, а не в чужих світах. “Голосом Бориса Гмирі Україна говорить з Богом” – саме так поет Дмитро Білоус охарактеризував видатного оперного і камерного співака. За унікальний голос басо-абсолюто, який дозволяв виконувати баритонові, басові і тенорові партії водночас, його називали Великим Борисом.

5 серпня 2013 р. Україна відзначатиме сто десять років від дня народження видатного українського співака Бориса Романовича Гмирі. Внесок Бориса Гмирі у світову виконавську скарбницю складає більше 600 камерних творів (290 українських народних пісень і романсів; 179 російських та понад 100 західних пісень і романсів); 39 оперних партій (а проспівав 75 арій) української та зарубіжної класики; 85 фрагментів із вокально-сценічних та симфонічних творів; 30 трансляційних концертів. Ще за життя його називали Великим, талант – дивовижним, голос – басо-абсолюто, а звукову місію – ідеальною й ніким не перевершеною донині. Гмиря – співак-філософ, унікальне явище в українській і світовій музичній культурі.

Об'єктом дослідження є вокальні традиції Б.Р. Гмирі, **предметом** – найпередовіші досягнення національного та світового вокального виконавства втілені Б.Р. Гмирею в процесі навчання та творчої діяльності.

Метою цього дослідження є розкрити значення вокальних традицій Бориса Гмирі для національної системи виховання співаків.

Виклад основного матеріалу. Українська національна академічна вокальна школа почала формуватися в останній чверті ХІХ століття, і в її розвитку, становленні та формуванні засад величезний вплив справили італійська, російська, менше – французька та німецька школи академічного співу. Міцні зв'язки української та італійської музичних культур мають тісні традиції. Своїми тріумфальними виступами підкорили найвідоміші сцени світу О. Мишуга та С. Крушельницька, які свого часу навчалися в італійських маестро. Видатним продовжувачем справи свого великого вчителя Федеріко Алессандро Бугамеллі (учня італійського маестро У. Мазетті та професорів А. Мартуччі, А. Буцці та П. Масканьї), став один з найвидатніших педагогів сучасності, заслужений діяч мистецтв України, професор Павло Васильович Голубев. Його педагогічна діяльність стала основою розвитку таланту Бориса Гмирі, заклала основні фундаменти вокальних традицій великого співака.

Починаючи свій творчий шлях в класі видатного педагога Б. Гмиря опанував кращі класичні традиції світової вокальної школи та зумів розвинути найпередовіші досягнення національного вокального виконавства. На той час, а саме в перші десятиліття після революції 1917 року почалися пошуки нових форм в сфері виконавства та викладання вокалу, активні експерименти та реорганізація навчальних закладів. “Праця того періоду часу відбувалася в дуже складних умовах – ламалися старі та велися пошуки нових методів роботи, проводилися не завжди вдалі експерименти з реорганізації навчальних закладів... Це особливо відчутно відбивалося на роботі вокальних факультетів з їх доволі складною специфікою виховання щодо фізіології та психології” [5, 24]. Усе своє життя Борис Гмиря дотримувався порад лише свого незмінного педагога і як показав час це було запорукою високого та стабільного рівня його чудової співочої форми. Співак говорив: “Щоб навчитися співати, ви повинні все серце без останку віддати педагогові! Якщо ви не вірите йому, то з вас співака не буде... Я вірив своєму педагогові і любив його...” [13, 54]. Доля з'єднала двох видатних людей, незважаючи на їхню

різницю у віці, такими спільними рисами, як природжена шляхетність, високий інтелект, різнобічний загальний розвиток, глибока внутрішня культура, що поєднувалися з невичерпною дотепністю й гумором, вірністю й порядністю. Природа наділила їх і поетичним даром, про що свідчать їх вірші та епіграми один до одного. Про свої відносини з учителем Б. Гмиря згадував: “Він виховував нас не тільки як вокалістів... Головне – він виховував нас як людей, що прагнуть бути людьми з “великої літери”, ... прищеплював велику працелюбність, потяг до культури, до знань, до історії. І все це без менторства, а послідовно і тонко, з педагогічним тактом. Він наче обговорював, радився з учнем, як буде краще, завжди враховував, що перед ним доросла і талановита людина” [Там само].

Вокальні традиції набуті Гмирею на заняттях з вокалу, перетворилися при практичному застосуванні їх у співі на високу вокальну культуру співака. Їх роль в процесі становлення співака важко переоцінити, бо навчання вокалу, як відомо, це особлива діяльність, де величезне значення мають особистість педагога, його творчі, педагогічні принципи та методичні прийоми, його досвід, естетичний смак. У своїй роботі Павло Васильович був для Б.Р. Гмирі досвідченим наставником і вихователем, найпереконливішим зразком, еталоном високих морально-етичних, естетичних і фахових якостей. Велику любов і повагу до свого викладача Б. Гмиря проніс через усе життя. Його постійність у стосунках з маестро була великим, гідним наслідуванням прикладом. “Я все життя маю одного педагога з вокалу – це Павло Васильович Голубев. Наші взаємини вже давно переросли у велику людську дружбу. Я пишаюся своєю постійністю” [Там само, 80]. Як кредо звучать слова великого співака: “Педагогу ви повинні вірити і – якщо хочете – любити його. Я, коли прилучався до вокалу, уже був інженером, отже, навчився аналізувати. Я вірив своєму педагогові і любив його” [Там само, 77]. Основа вокальної методики П.В. Голубева, якою досконало оволодів Борис Гмиря була скерована на найретельнішу технічну роботу над голосом та в паралельному розвитку в учня естетичного смаку до свого звука, у поступовому розширенні можливостей його голосу в галузі правдивого емоційного звучання. “Не може бути двох думок з приводу найретельнішої технічної роботи над голосом, який для професійної діяльності повинен мати цілий комплекс властивостей. Проте, тільки музично розвинений смак забезпечує співакові

можливість... показати художньо закінчену фразу і яскраве, виразне, свідоме донесення художнього образу” – зазначав маестро [10, 17].

Продовжуючи традиції епістолярної творчості свого видатних діячів світової культури та свого педагога, Борис Романович залишив численні статті, які є свідченням того, що співак намагався зафіксувати свої погляди на проблеми вокально-сценічного мистецтва, обґрунтувати власні вокальні традиції виходячи зі своєї плідної виконавської практики та досвіду. Надзвичайно цікавими та актуальними є статті Гмирі: “Художній образ в оперній виставі”, “Трактування музичних творів”, “Культура співака”, “Розвиток творчої індивідуальності”, “Моя робота над партією Максима Кривоноса” тощо. У статтях Борис Гмиря звертається до вчення К.С. Станіславського система якого ґрунтовно досліджує майстерність перевтілення, детальну розробку не лише внутрішнього психічного стану, самопочуття актора в образі, а й зовнішніх рис, поведінки, манери рухатися на сцені, добір соціально визначених інтонацій, зв’язок музики і слова та ін.

Видатний талант та безмежна працездатність дозволили Борису Романовичу стати таким співаком, який ніколи не йшов уторованою стежкою, завжди був у пошуку нового матеріалу. У циклах “Твори на слова Т. Шевченка”, романах М.В. Лисенка, В.С. Косенка “Зимова мандрівка” Ф. Шуберта, “Перські пісні” А.Г. Рубінштейна, “Пісні та танці смерті” М.П. Мусоргського, “П’ять романсів” Д.Д. Шостаковича на слова Є.А. Долматовського, романах М.В. Лисенка, В.С. Косенка, українських народних піснях він розкрив свій великий виконавський талант. Його трактовка творів була індивідуальною, самостійною, він не повторював інтерпретацій інших знаменитих своїх попередників і сучасників та завжди йшов своєю власною дорогою. Знамениті інтерпретації Б. Гмирі увійшли до антологій світового виконавського мистецтва і по сьогоднішній день є зразками високої професійності і неперевершеної майстерності.

Основа філософсько-світоглядних засад вокальних традицій Б.Р. Гмирі розкривається через аналіз змісту та характеру створених ним сценічних образів, виконаних ним творів, через усвідомлення епохи, в яку він творив, здійснював свої творчі плани.

Мотивами, які стали глибинними і спонукальними, визначали життєвий світогляд Бориса Романовича Гмирі, стало, безумовно, його соціальне походження. Він був, перш за все, українець, патріот своєї рідної землі, свого народу. Гмиря глибоко знав, шанував та всіляко

пропагував досягнення української культурно-історичної спадщини.

Національно-патріотичний характер його творчості, виявився, зокрема, в його ставленні до української народної пісні (яку він любив з дитинства), через створені ним історичні образи та особливості їх інтерпретації. У своїх спогадах Борис Романович писав: “Пісня українська – немов серце, немов любов матері... Всі грані людських почуттів віддзеркалилися в нашій народній пісні” [3, 47].

Глибоко знаючи українську літературу Борис Романович особливо вирізняв творчість Лесі Українки та Тараса Шевченка. “Немов і народився я, вже знаючи його, великого Кобзаря”, – писав співак, розповідаючи про підготовлену ним тематичну програму концерту з творів на вірші поета, який “словами якимись теплими, рідними, своїми і разом нашими, як додому, проникає у кожне серце людське і там “панує”, творить діло велике – облагороджує людей” [3, 105].

Як дійсно народний митець та український патріот, він, водночас, шанував праці і творчі досягнення світової мистецької скарбниці, зокрема: Галілео Галілея, В. Шекспіра, Гете, Ромена Ролана, прозову та поетичну творчість Марка Твена, Ч. Дікенса, О. Пушкіна та ін.

Протягом всього свого життя Борис Гмиря дотримувався принципів історичної правди, об’єктивності та глибокої народності, поваги й любові до української історії та національної культури, які проявились у виконанні таких оперних творів як “Богдан Хмельницький” К. Данькевича, “Тарас Бульба” М. Лисенка, “Князь Ігор” О. Бородіна, “Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемівського, “Мазепа” П. Чайковського.

На українській оперній сцені особливо яскравим є образ Максима Кривоноса з опери “Богдан Хмельницький”. У створення цього образу Борис Гмиря вклав своє бачення і розуміння. У його виконанні ця партія стала еталонною і тому, надзвичайно цінними є вислови співака про цей, такий значимий для нього персонаж: “Образ народного ватажка Максима Кривоноса складний своїми контрастами. Історичні дані про Кривоноса досить бідні, але все-таки дають уявлення про нього як про надзвичайно вольового, кришталеву чистого і чесного патріота – керівника селянського повстання, нещадного до ворогів, мудрого полководця, соратника і друга Богдана Хмельницького...”. “...Кривоніс – втілення духу, моралі і сили повсталого народу. Він – згусток мільйонів характерів, перед якими не встояла велика на ті часи армія польська, сильна і

організацією, і доблестю, і зброєю...” [2, 45]. У виконанні Гмирі цей образ викликає почуття патріотизму, мужності, поваги до українського народу, що породив такого велетня.

Також, яскравим зразком для наслідування стала одна з найулюбленіших оперних партій Гмирі – образ Тараса Бульби. В одному із своїх листів він писав: “Щоразу, коли доводилося виступати у цій ролі, мене огортало почуття якоїсь урочистості, чистоти, хвилювання... Адже я повинен був відобразити через Тараса Бульбу всю багатогранність народного характеру в минулому і, протягнувши історичну нитку, – в сучасному. Відобразити його гуманізм, бездоганне служіння Вітчизні, піднесений ліризм і водночас драматизм на найвищому рівні [2, 47]. Крім того, він писав: “Я вважаю, що Тарас, як конденсат характеру народного, не є однобоким. Йому притаманні не тільки “невгамовність”, “бранна тривога”, “не боязливість”, внутрішня (а не зовнішня) сила, але і (не дивуйтеся!) ніжність і любовне лише до батьківщини, але і до синів, до своєї дружини Насті” [3, 149].

У галереї образів створених Гмирею знайшли своє відображення такі літературні та історичні персонажі, як Антоніо Сальєрі, Мефістофель, Кочубай, Мельник, Борис Годунов, Іван Сусанін.

В образі Сальєрі з опери М.А. Римського-Корсакова “Моцарт і Сальєрі” Борис Романович відчув потребу в усій повноті передати трагедію Сальєрі, силу його фатального, темного почуття заздрості, яке приводить його до злочину. В аналізі образу Сальєрі, в авторській (а потім і в режисерській) експлікації Гмиря йде цілком за поетом і композитором у трактуванні Сальєрі як натури сильної, небуденної, неоднозначної. “Пушкін і Римський-Корсаков, – пише він, – знайшли чудові колізії внутрішньої боротьби великої людини, ось чому кожне проспіване слово тут по-філософському насичене, глибоке” [3, 69].

У виконанні Бориса Гмирі на весь зріст повстає трагедія сильної особистості, фатальне зіткнення в ній розуміння неперевершеної геніальності Моцарта, безумовно щире захоплення дивовижним даром цієї людини і пекельна, непереборна заздрість, яка призводить до того, що Сальєрі починає так само щиро, як він милувався музикою Моцарта, вірити у свою мало не історичну місію: знищити, і якомога скоріше, цей унікальний, неповторний феномен для збереження життя всіх інших музичних витворів, “простих смертних” митців у цій помилці – ключ до розуміння трагедій Сальєрі. В момент, коли Моцарт вже випив отруту, коли вже нічого не можна повернути, Сальєрі раптом починає розуміти, що намагання його

марні, фізична смерть Моцарта – ніщо перед безсмертям його музики” [1, 68].

В цілому мистецтво Бориса Гмирі зіграло важливу роль в справі розвитку національного вокального виховання, оскільки образи створені ним на сцені, блискуче виконання світового басового репертуару, бездоганна вокальна форма стали еталоном для багатьох поколінь співаків та педагогів.

Як **висновок** зазначимо, що вокальні традиції започатковані Борисом Романовичем Гмирею, зміст та характер його творчості пронизані такими основоположними ідеями, як любов до українського народу, його історії та культури; прагнення показати велич українського професійного мистецтва; безмежне служіння народові України; знання, вміння шанувати досягнення культур інших народів та залучати їх до збагачення духовності українського народу. Традиції виконання, система навчання співака під керівництвом його незмінного педагога П.В. Голубєва, принципи творчої діяльності митця є основою національної системи виховання співаків, та поза всяким сумнівом, є добрим прикладом для наслідування як сьогодні, так і в майбутньому.

1. *Архімович Л.Б. Борис Гмиря / Л.Б. Архімович. – К.: Муз. Україна, 1981. – 119 с.*

2. *Борис Гмиря. Статті. Дневники. Листьма. Воспоминания / пер. с укр.; вступ. ст. В.А. Гмиря, А.В. Принц. – М.: Музыка, 1988. – 238 с.*

3. *Борис Гмиря. Статті. Листи. Спогади. – К.: Муз. Україна, 1975. – 430 с.*

4. *Борис Гмиря. Місія прекрасна, вдячна// Радянська культура. – 17 січня 1963 р.*

5. *Вайнштейн Л. Камилло Эверарди и его взгляды на вокальное искусство. Воспоминания ученика / Л. Вайнштейн. – К., 1924. – 47 с.*

6. *Голубев П.В. Борис Романович Гмиря / П.В. Голубев. – М.: Музгиз, 1959. – 60 с.*

7. *Голубев П.В. Советы молодым педагогам-вокалистам / П.В. Голубев. – М.: Музгиз, 1956. – 104 с.*

8. *Давімко Л.Ф. Борис Гмиря – яскравий представник харківської вокальної школи (До питання про впливи італійської виконавської школи академічного співу на формування і становлення засад національної виконавської школи академічного співу в Україні на прикладі діяльності професорів Ф.А. Бугамеллі та П.В. Голубєва) / Л.Ф. Давімко // Борис Гмиря. Погляд з XXI століття. Наук. вісн. НМАУ ім. П.І. Чайковського: зб. ст. – Вип. 39. – К.: НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2006.*

9. *Кучер Л.І. Оперні студії: історія і*

сучасність: навч. посіб. / Л.І. Кучер. – Х.: Торсінг, 2002. – 204 с.

10. Маркотенко І.О. Павло Васильович Голубєв – педагог-вокаліст / І.О. Маркотенко. – К.: Муз. Україна, 1980. – 74 с.

11. Павло Васильович Голубєв – один із засновників української вокальної школи: метод. реком. до курсу “Історія вокального мистецтва України” / упоряд. І.Д. Яценко. – Х.: ХІМ, 1994. – 24 с.

12. Станішевський Ю. Режисура в українському радянському оперному театрі / Ю. Станішевський. – К.: Музична Україна, 1973. – 278 с.

13. Яценко І.Д. Б.Р. Гмиря як спадкоємець школи П.В. Голубєва / І.Д. Яценко // Борис Гмиря. Погляд з ХХІ століття. Наук. вісн. НМАУ ім. П.І. Чайковського: зб. ст. – Вип. 39. – К.: НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2006. – С. 46 – 55.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2012

УДК 78(477.83)(092)

Ірина Кліш, доцент, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА І СТАНІСЛАВ ЛЮДКЕВИЧ: ТВОРЧА СПІВПРАЦЯ МИТЦІВ

Стаття висвітлює творчу та музикознавчу спадщину Станіслава Людкевича стосовно його оцінки співочої кар’єри Соломії Крушельницької.

Ключові слова: Соломія Крушельницька, Станіслав Людкевич, спів, опера, композитор, рецензії, солоспіви.

Літ. 10.

Ірина Кліш, доцент, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА І СТАНІСЛАВ ЛЮДКЕВИЧ: ТВОРЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО ТВОРЦОВ

Стаття освітлює творче і музикознавче наслідство Станіслава Людкевича стосовно його оцінки певчеської кар’єри Соломії Крушельницької.

Ключевые слова: Соломія Крушельницька, Станіслав Людкевич, пение, опера, композитор, рецензії, романси.

Iryna Klish, Docent, Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

SOLOMIA KRUSHELNYTSKA AND STANISLAV LUDKEVYCH: CREATIVE COLLABORATION OF ARTISTS

The article clarifies the creative and musicological heritage of Stanislav Ludkevych regarding his mark of Solomia Krushelnytska's singing career.

Keywords: Solomia Krushelnytska, Stanislav Ludkevych, singing, opera, composer, revive, solosing.

Постановка проблеми. Натхненна творча діяльність видатних корифеїв сцени Соломії Крушельницької та Станіслава Людкевича визначила цілу епоху в історії української та світової культури. Своєю неперевершеною вокальною школою, високою культурою виконання, драматичним хистом Соломія Крушельницька зайняла чільне місце серед найкращих співаків світу. Відомий італійський музикознавець Р. Картопассі зазначав, що на початку ХХ століття на оперних сценах світу царювали чотири співаки – Батістіні, Карузо, Тітта Руффо, Шаляпін і тільки Соломія Крушельницька змогла стати з ними в рівень.

Соломія Крушельницька ніколи не була обділена доброю критикою, чимало знаних

рецензентів, музикознавців писали відгуки на її оперну кар’єру та камерні концерти. Цікавою є співпраця видатної співачки зі славним композитором Станіславом Людкевичем, яка й досі залишається недостатньо розкритою. Зважаючи на те, що тема потребує дослідження і те, що у 2012 році виповнилося 140 років від дня народження співачки і була підготовлена ця публікація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням творчості С. Крушельницької займалось чимало українських музикознавців: В. Барвінський, В. Витвицький, М. Головащенко, І. Лисенко, Г. Тихобаєва, Р. Мисько-Пасічник, Д. Білавич. Проте, взаємовідносини, творчі контакти двох видатних особистостей – Соломії